

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 82.091:[821.161.2-31Шевч.:821.133.1-31Гюго]
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-3/35>

Боронь О. В.

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

ПОВІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «ВАРНАК» І РОМАН ВІКТОРА ГЮГО «КЛОД ГЕ» У ТИПОЛОГІЧНОМУ ЗІСТАВЛЕННІ

З'ясовано ступінь Шевченкової обізнаності із доробком французького письменника. Автор статті всупереч поширеним у науковій літературі твердженням доводить, що український поет не міг прочитати «Собор Паризької Богоматері», тому що за його життя роман у російському перекладі так і не було надруковано через цензурні перепони. З високим ступенем вірогідності до лектури Шевченка натомість віднесено вірш Гюго «Вечір на морі» (“Soirée en mer”, 1836) зі збірки «Внутрішні голоси» (“Les voix intérieures”, 1837) у трохи скороченому російському перекладі Миколи Грекова під назвою «Елегія» («В вечерний час, когда с тобой...»), опублікованому в жовтневому числі журналу «Отечественные записки» 1839 року, адже автор «Кобзаря», як свідчив Михайло Максимович, достеменно читав цей номер.

За пропозицією Івана Дзюби, висловленою ще 1997 року в розлогій розвідці «Тарас Шевченко і Віктор Гюго», проведено типологічне зіставлення Шевченкової повісті «Варнак» (написана орієнтовно 1853 року) з романом (українські літературознавці називають його повістю) Гюго «Клод Ге» (“Claude Gueux”, 1834). У французькому романі не простежуються визначальні для повісті «Варнак» мотиви «шляхетного розбійника» і «грішника, що розкається». Клод Ге виступає обвинувачем суспільства, анітрохи не розкаюючись в убивстві, а про благородне розбійництво у романі взагалі не йдеться. Зроблено висновок, що попри окремі спільні риси у повісті «Варнак» і романі «Клод Ге», усе ж таки бракує вагомих аргументів для того, щоб ставити роман Гюго в один типологічний ряд із творами на розбійницьку тематику. Відповідно? зближення Шевченкової повісті з цим романом видається не зовсім виправданим: помічені відповідності видаються радше випадковими збігами в опрацюванні трохи схожої, проте насправді віддаленої тематики, до того ж цілком відмінної за сюжетною реалізацією у названих творах.

Ключові слова: лектура, аналогії, подібності, типологічні збіги, відмінності.

Постановка проблеми. Ще 1997 року Іван Дзюба у розлогій розвідці «Тарас Шевченко і Віктор Гюго» [8] в кількох аспектах порівняв творчість обох письменників, виявивши чимало типологічних збігів. Серед іншого дослідник зауважив, що Шевченкова повість «Варнак» (написана орієнтовно 1853 року) «напрошується на порівняння» з романом (українські літературознавці називають його повістю) Гюго «Клод Ге» [9, с. 230] (“Claude Gueux”, 1834). Спершу, однак, необхідно з'ясувати ступінь обізнаності автора «Кобзаря» із доробком французького письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У відповідній персоналії в «Шевченківській енциклопедії» сказано, що поет був ознайомлений із романом Гюго «Собор Паризької Богоматері» (1830–1831), свідченням чого слугує щоденниковий запис від 20 липня 1857 року, в якому поет

використав ім'я одного з персонажів роману – Квазімодо [15, с. 226]. Дмитро Наливайко, автор довідки про французького письменника у «Шевченківському словнику», раніше виявився ще категоричнішим: «Шевченко знав твори Г.[юго], але з певністю можна говорити лише про його обізнаність з романом “Собор Паризької богоматері”» [17, с. 179] – знову ж таки на підставі згаданого запису. (В окремому нарисі дослідник хибно пише, ніби згадки про цей роман трапляються в Шевченковому листуванні [18, с. 145].) Того дня поет занотував свій спогад про перебування на Іллінському ярмарку в Ромнах у 1845 році: «Познакомився с распутным стариком Якубовичем (отцом декабриста) и с его меньшим сыном Квазимодо, которому дал на честное слово до завтра два полуимперяла и которые, разумеется, пропали» [28, с. 64]. Шевченко відвідав ярмарок 24–26 липня

[13, с. 120]. Йдеться про Івана Олександровича Якубовича (1772 – не раніше 1845), ротмістра у відставці (з 1797-го), поміщика, предводителя дворянства Роменського повіту (1835–1844) [16, с. 88], батька декабриста Олександра (1792–1845), який перебував тоді на засланні в Сибіру (йому залишалося жити кілька місяців). Іван Олександрович його відцурався [12, с. 104]. У коментарі Леонід Большаков ім'я молодшого сина не називає, однак пояснює, що той був калікою, чим і зумовлено Шевченкове порівняння із Квазімодо [28, с. 341]. Ім'я – Іван – без жодної додаткової інформації навів Павло Филипович у коментарі [25, с. 477]. «Малоросійський родословник» Вадима Модзалевського містить бодай мінімальні відомості про Івана Івановича: народився 1805 року, від 1829-го – поміщик с. Липове Роменського повіту, з 1840-го – колезький реєстратор, від 1843-го – межовий суддя того ж повіту [16, с. 90].

Енциклопедичну статтю про Гюго варто було б доповнити цитатою з повісті «Несчастный» (1855), в одному з епізодів якої враження про фізичну непривабливість передано знову ж таки через згадку імені персонажа роману французького письменника: «Отцу [ротмістру. – О. Б.] сильно не нравилось постоянное пребывание детей в его уголке (так называл он свой флигель): все-таки хлопоты. А с другой стороны, таки нравилось. То есть нравились будущие няньки. “Ведь она [Мар'я Федорівна, його дружина. – О. Б.] не пришлет же мне каких-нибудь квазимодов в сарафанах”. Так он полагал, и ошибся. На другой день ввели к нему во флигель таких двух красавиц, что он только ахнул» [27, с. 251]. Коментатор твору Володимир Мовчанюк пояснив, що ім'я Квазімодо іноді вживали на означення людини з дуже некрасивою, потворною зовнішністю [27, с. 547].

Хіба обов'язково читати роман Гюго, щоб уживати ім'я Квазімодо на позначення зовнішньо непривабливої особи? Шевченко міг запозичити відомості про цього персонажа із джерел вторинних, зокрема періодики. Критичний відгук про виставу опери «Есмеральда» на слова Гюго в Парижі вмістив 1836 року журнал «Библиотека для чтения», про Квазімодо тут серед іншого сказано: «<...> вы видите его отвратительную голову, его кривые ноги и огромный горб его» [22, с. 87]. Неабиякої популярності свого часу в Росії набув балет «Есмеральда», чергову виставу якого у Великому театрі у Москві рецензував Михайло Лонгінов у «Современнике» в 1849 році, зокрема про артиста, який грав Квазімодо, критик зауважив, що він був «костюмирован так искусно, что, веро-

ятно, сам Гюго, творець этого чудовища, взглянув на г. Дидье, остался бы им доволен» [14, с. 64]. Про цей самий балет тоді ж писав Леопольд Брант у журналі «Сын Отечества», називаючи Квазімодо «уродом» з «отвратительною наружностью» [5, с. 64]. Крім того, Шевченко міг бачити в Петербурзі виставу драми «Эсмеральда, или Четыре рода любви» Шарлотти Бірх-Пфейфер (у перекладі Василя Каратигіна) на сюжет роману Гюго «Собор Паризької Богоматері» (йшла у 1837–1844 роках) [11, с. 337] або чути від інших враження про неї.

Головна ж причина, чому Шевченко не міг прочитати «Собор Паризької Богоматері», полягає в тому, що за його життя роман у російському перекладі так і не було надруковано [2, с. 113] через цензурні перепони. Перший відносно цілісний переклад (зі скороченнями) Юлії Померанцевої оприлюднено з передмовою Федора Достоевського в журналі «Время» тільки 1862 року [23, с. 507]. Щоправда, уривки з «Собору Паризької Богоматері» російською з'явилися вже у рік виходу роману мовою оригіналу та в наступному році (див.: Сын Отечества, 1831, ч. 146, № 48, 49; Московский телеграф, 1831, ч. 40; Телескоп, 1832, № 1; Московский телеграф, 1833, № 13 [2, с. 114]). Георгій Фрідлендер відсилає до публікації, в якій згадано щоденниковий запис Олександра Нікітенка про заборону міністра освіти Сергія Уварова друкувати переклад роману Гюго [1, с. 788]. 9 квітня 1834 року після відвідин міністра Нікітенка занотував: «“Церковь божьей матери” Виктора Гюго он приказал не пропускать. Однако отзывался с великой похвалой об этом произведении. Министр полагает, что нам еще рано читать такие книги, забывая при этом, что Виктора Гюго и без того читают в подлиннике все те, для кого он считает это чтение опасным. Нет ни одной запрещенной иностранною цензурой книги, которую нельзя было бы купить здесь, даже у букинистов» [20, с. 140]. Шевченко французькою не читав [4]. Сказаного, здається, достатньо, щоб підважити тезу про Шевченкове безпосереднє ознайомлення з романом Гюго.

Варто натомість зосередитися на тих творах Гюго, які з високим ступенем вірогідності належать до лектури українського поета. До них можна віднести трохи скорочений російський переклад Миколи Грекова «Элегия» («В вечерний час, когда с тобой...») вірша Гюго «Вечір на морі» (“Soirée en mer”¹, 1836) зі збірки «Внутрішні голоси» (“Les voix intérieures”, 1837), опублікований у жовтневому числі журналу «Отечественные записки»

¹ Дякую за допомогу в ідентифікації оригіналу Ользі Романовій.

1839 року [7]. Як свідчив Михайло Максимович, Шевченко достеменно читав цей номер [3, с. 458]. Інших достовірних відомостей про безпосередню ознайомленість Шевченка із творчістю французького письменника поки не знайдено.

Постановка завдання. Мета статті – виявити спільні та відмінні риси у повісті «Варнак» і романі «Клод Ге».

Виклад основного матеріалу. Запропоноване у вже згаданій статті Дзюби порівняння Шевченкової повісті «Варнак» із романом Гюго «Клод Ге» увійшло до авторитетної «Шевченківської енциклопедії». В. Мовчанюк, автор відповідної статті, поставивши поруч обидва твори, розвинув тезу дослідника про те, що тема моральна і релігійна стикалася в такому аспекті теми соціальної, як «благородне розбійництво, месництво» [15, с. 227]. Цю думку підхопила Оксана Шалак, стверджуючи, що «Варнак» «постає єдиним і величним знаком “розкаяного розбійника”» – знаком, який перегукується з багатьма творами світової літератури, зокрема романом «Клод Ге» Гюго [24, с. 119]. Отож міркування Дзюби набули неабиякого поширення.

Порівнюючи названі твори Шевченка і Гюго, Дзюба зауважив: «В обох творах герої простого роду, але це особистості, сповнені гідності й моральної величі, їхній переступ як форма боротьби проти панівного зла має трагічний характер, оскільки, зумовлений суспільними обставинами, він суперечить їхній власній природі. Для обох убивство кривдника і помста пов’язані з тяжкими душевними муками, і вони до останньої можливості утримуються від покари, сподіваючись знайти у кривдникові відгук на свою великодушність. Обидва твори закінчуються апеляцією до Святого Письма, що покладає в людській душі благодать розкаяння і всепрощення. Але в Шевченковій повісті до Бога звертається сам герой – розкаяний Варнак, у повісті ж Гюго патетичний пасаж у фіналі із закликом нести євангельське зерно в кожному хатину належить авторові, тоді як герой, Клод Ге, намагається звірити свої дії з законом» [9, с. 230].

У такому узагальненому погляді на обидва твори Дзюба має абсолютну рацію, однак він не спиняється на відмінностях, особливо показових завдяки спільній базі для порівняння. Кардинальна різниця між обома героями, яку одразу помітить читач, полягає в тому, що персонаж Гюго неписьменний, і розрізнений том педагогічного роману Жан-Жака Руссо «Еміль» в його речах – пам’ять про кохану жінку, матір його дитини, але річ геть непотрібна для того, хто не вміє читати. Тоді як

Кирило все ж здобув ґрунтовну домашню освіту, через що особливо гостро усвідомлював своє безправне становище кріпака. В обох творах ідеться про глибоку образу, завдану людям, істотно нижчим за соціальним становищем від їхніх кривдників: ув’язненому за крадіжку з голоду робітнику Клоду і кріпаку Кирилу. Однак якщо у першому випадку головний наглядач ухвалив рішення про переведення Клодового товариша Альбена до іншого відділення в’язниці цілком свідомо, помітивши приятельські взаємини між ними, то графський синок Болеслав зруйнував плани Кирила на щасливе родинне життя мимохідь, бо занапастив його кохану через своє сластолюбство.

Кирило, приєднавшись до грабіжників, перетворився на шляхетного розбійника, але нікого не вбивав: «Прошел один только месяц, и я сделался настоящим разбойником. Правда, я никого не убивал, зато немилосердно грабил богатых жидов и шляхту и всякого, кто проезжал в богатом экипаже. И, начитавшись романов о великодушных рыцарях-разбойниках, мне вздумалось подражать им, то есть брать у богатых и отдавать бедным. Я так и делал» [27, с. 141]. Він мирно відпускає навіть свого кривдника Болеслава, хоча мав чимало підстав його вбити: «Берлин остановили. Он мне издала показался знакомым, и, пока я подбежал к нему, чтобы увериться, не ошибаюсь ли я, чемоданы от берлина были уже отрезаны и сам хозяин был донага раздет и дрожал за свою жизнь. И кого же я узнал в этом нагом человеке? Своего злейшего врага! Развратного сластолюбца, графа Болеслава. Признаюсь, мне было смешно и больно смотреть на него. Он меня тоже узнал и затрепетал всем телом. Я отвернулся от него и приказал привязать чемоданы, развязать и одеть графа и его камердинера-француза. И дал еще червонец ямщику на водку и отпустил их с Богом, не тронувши ни волоска» [27, с. 143]. Зрештою Кирило таки убив Болеслава, але випадково, і одразу ж гірко пошкодував про свій мимовільний вчинок, хоча граф підступно намагався його схопити і, очевидно, позбавити життя: «Я вскочил с лавки, вынул пистолет, ни на кого не целясь, спустил курок, и граф повалился на пол. Прости мне, милосердый Господи, сей грех невольный! Я не хотел его смерти. Он был у меня в руках, и я отпустил его. Сам сатана направил мою руку, и я сделался невольным убийцею. Прослывши разбойником во всем краю, это была первая и последняя жертва моих рук. Но это не оправдание. Я все-таки был разбойником и посягателем на чужое добро» [27, с. 145].

Обидва герої справді переживають тяжкі душевні муки, проте Клод довго зважає провину наглядача, відкладає, як йому здається, справедливе покарання, даючи тому шанс скасувати рішення про переведення, натомість Кирило зовсім не планує помсту, він карається через своє розбійницьке ремесло, хоч би яким «шляхетним» не намагався його зробити. Принципова різниця полягає у причинах убивства в обох творах. Гюго не раз наголошує на соціальних причинах злочинів Клода – спершу вимушеної крадіжки, аби нагодувати дружину і дитину, за що той дістав п'ять років в'язниці, згодом – обдуманого вбивства тюремного наглядача. Соціальна несправедливість лежить і в основі конфлікту повісті «Варнак», однак Кирило навіть після збездіщення нареченої не озлобився: він не шукає нагоди покарати чи вбити графа, не зважає на терезах власного сумління його, без сумніву, не тільки аморальний учинок, а й злочин у суто юридичному розумінні. Головне інше: чи заслуговує наглядач, який вирішив розлучити приятелів, на смерть? У зображенні Гюго рішення наглядача видається витончено жорстоким щодо Клода, але хіба воно давало йому право позбавляти того життя? У романі не йдеться про інші приниження і знущання тюремного чиновника. То чи такою вже великою є ця провина, щоб його убити? У радянський час літературознавці виправдовували вчинок Клода тим, що це нібито єдина можлива для нього форма помсти за насильство і знущання, на які його прирекли закони і правосуддя [21, с. 46] (схожі міркування див.: [10, с. 49–51]).

Для правильного розуміння роману треба пам'ятати, що в його основі лежать реальні факти: 19 березня 1832 року Гюго прочитав у газеті звіт про процес робітника Клода Ге, засудженого за вбивство в'язничного наглядача, і тоді приготував про нього промову, цілі сторінки якої ввійшли до тексту однойменного твору. 23 червня 1834-го Гюго завершує роман, і 6 липня він виходить друком [6, с. 577]. Саме тому твір вирізняється гострою публіцистичністю, у ньому яскраво виявилися прийоми, властиві ораторському стилю Гюго. Французький письменник констатує вади тогочасного кримінального законодавства, дошукуючись винуватців у злочинах Клода, образ якого стає для нього типовим уособленням соціальної несправедливості. Відповідно, роман належить до літератури факту, тяжіючи до реалізму. Натомість Шевченкову повість, позначену мелодрама-тизмом, аргументовано відносять до романтичної літератури [19, с. 168–176].

Істотно різняться в обох творах форма і зміст апеляцій до Біблії. Дзюба слушно зауважує, що Кирило звертається до Бога, натомість Гюго наприкінці роману вдається до прямих авторських риторичних закликів дати Біблію в кожному сільську хатину, що, за його задумом, забезпечить стражденому народові віру в інший, кращий світ у майбутньому, а також морально вивчить людей. Французький письменник, крім того, обстоює необхідність поширення письменності серед простого люду, протиставляючи батьківщину країнам-сусідам, де більшість населення вміє читати. Він закликає дати народу освіту, виховувати його, розвивати, прищепити поняття про моральність, належно застосувати здібності, і тоді не доведеться рубати людські голови.

Шевченків Кирило не шукає втішання тільки в релігії, а разом із Магдаленою вирішує покласти на людське правосуддя, готуючись прийняти будь-яку ухвалу, хоч і усвідомлює його недосконалість: «<...> между нами решено было <...> отправиться не в отдаленный глухой монастырь, как я прежде думал, а идти в Житомир и явиться к губернатору, рассказать ему все преступления свои и положиться на милосердие Божие и на правосудие человеческое» [27, с. 150]. Втілена у Шевченковій повісті християнська ідея прощати ворогів і кривдників поєднується з думкою про необхідність дотримуватися не тільки божих заповідей, а і суспільних законів, тому Кирило вдячно прийняв рішення суду: «Я пришел в Житомир, явился к губернатору, рассказал ему чистосердечно свою страшную историю и был арестован. Меня судили как убийцу и осудили милостиво и человеколюбиво» [27, с. 151], тобто залишили йому життя. Ще виразніше ідею невіддільності релігійного розкаяння та морального переродження від суспільного присуду висловлено у фінальних рядках однойменної поеми 1848 року: «<...> перехрестившись, / Пішов собі тихо в Київ / Святим помолитись / Та суда, суда людського / У людей просити» [26, с. 76]. Поет умисно на першому місці згадує молитву святым, емпатично повторює слово «суд», вдаючись, крім того, до свідомої тавтології «людського / У людей», щоб акцентувати суспільну, а не моральну чи релігійну природу майбутнього покарання.

Висновки і пропозиції. У повісті «Варнак» простежуються два визначальні мотиви: «шляхетного розбійника» і «грішника, що розкається» [27, с. 486–487], чого зовсім немає у романі «Клод Ге», в якому головний герой виступає обвинувачем суспільства, анітрохи не розкаюючись в убивстві, а про благо-

родне розбійництво взагалі не йдеться. Попри деякі спільні риси у повісті «Варнак» і романі «Клод Ге», усе ж таки бракує вагомих аргументів для того, щоб ставити роман Гюго в один типологічний ряд із творами на розбійницьку тематику, прикладами яких можуть слугувати: «Рінальдо Рінальдіні» (1797–1800) Кристіана Августа Вульпіуса, «Гаркуша, малоросійський разбойник» (1825, незавершений) Василя Наріжного, «Гайдамак. Малоросійская быль» (1825) і «Гайдамак. Главы

из малоросійской повести» (1827–1830) Ореста Сомова, «Дубровский» (1833) Олександра Пушкіна, «Предання о Гаркуше» (1841) Григорія Квіткі (Основ'яненка) тощо.

Таким чином, зближення Шевченкової повісті з романом Гюго видається не зовсім виправданим: помічені відповідності є радше випадковими збігами в опрацюванні трохи схожої, проте насправді віддаленої тематики, до того ж відмінної за сюжетною реалізацією у названих творах.

Список літератури:

1. Айзеншток И., Полянская Л. Французские писатели в оценках царской цензуры. *Литературное наследство*. Москва : Изд-во АН СССР, 1939. Т. 33/34 [Русская культура и Франция. III]. С. 770–858.
2. Библиография русских переводов произведений Виктора Гюго. Москва : [б. и.], 1953. 160 с.
3. Боронь О. Спадщина Кобзаря Дармограя: джерела, типологія та інтертекст Шевченкових повістей. Київ : Критика, 2017. 496 с.
4. Боронь О. Чи знав Тарас Шевченко французьку мову? *Дивослово*. 2020. № 3. С. 49–52.
5. Брант Л. Петербургский вестник. *Сын Отечества*. 1849. Февраль. Кн. II Отд. VII. Смес. С. 34–70.
6. Гюго В. Собрание сочинений: в 15 т. Москва : Гослитиздат, 1953. Т. 1. 594 с.
7. Гюго В. Элегия («В вечерний час, когда с тобой...») [Пер.] Н. Грекова. *Отечественные записки*. 1839. Т. VI. № 10. Отд. III. Словесность. С. 82–85.
8. Дзюба І. Тарас Шевченко і Віктор Гюго. *Дивослово*. 1997. № 4. С. 1–6; № 5/6. С. 1–6; № 7. С. 2–7.
9. Дзюба І. М. Тарас Шевченко серед поетів світу. Київ : Либідь, 2017. 424 с.
10. Евнина Е. М. Виктор Гюго. Москва : Наука, 1976. 216 с.
11. Ельницкая Т. М. Репертуарная сводка. *История русского драматического театра*: в 7 т. Москва : Искусство, 1978. Т. 3. С. 218–338.
12. Жур П. Дума про Огонь: 3 хроніки життя і творчості Тараса Шевченка. Київ : Дніпро, 1985. 434 с.
13. Жур П. В. Труды і дні Кобзаря: Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка. Київ : Дніпро, 2003. 520 с.
14. Л*** [Лонгинов М. Н.] Бенефис Фанни Эльслер. *Современник*. 1849. Т. XIII. № 1. Январь. Отд. V. Смес. С. 63–67.
15. Мовчанюк В. Гюго Віктор-Марі. *Шевченківська енциклопедія*: в 6 т. Київ : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2012. Т. 2. С. 226–228.
16. Модзалевський В. Л. Малоросійський родословник. Київ ; Санкт-Петербург : Видавництво ВІРД, 2004. Т. 5. Вип. 5. 100 с.
17. [Наливайко Д.] Гюго Віктор-Марі. *Шевченківський словник*. Київ : Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, Головна ред. УРЕ, 1976. Т. 1. С. 179–180.
18. Наливайко Д. С. Віктор Гюго. Життя і творчість. Київ : Дніпро, 1976. 151 с.
19. Нахлік Є. Українська романтична проза 20–60-х років XIX ст. Київ : Наукова думка, 1988. 318 с.
20. Никитенко А. В. Дневник: в 3 т. / подготовка текста, вступительная статья и примечания И. Я. Айзенштока. Ленинград : Гослитиздат, 1955. Т. 1. XLIV, 542, с.
21. Трескунов М. С. Виктор Гюго. Ленинград : Просвещение, 1969. 151 с.
22. Французский театр в Париже. *Библиотека для чтения*. 1836. Т. 19. Декабрь. Отд. VII. Смес. С. 86–97.
23. Фридендер Г. М. Комментарии: Ф. М. Достоевский. <Предисловие к публикации перевода романа В. Гюго «Собор Парижской богородицы»>. Достоевский Ф. М. *Собрание сочинений*: в 15 т. Санкт-Петербург : Наука, 1993. Т. 11. 576 с.
24. Шалак О. Фольклор Поділля – одне із джерел повісті Тараса Шевченка «Варнак»: інтерпретація мотивів та образів». *Волинь філологічна: текст і контекст*: зб. наук. пр. / Ін-т філології та журналістики Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2014. Вип. 18. С. 118–126.
25. Шевченко Т. Повне зібрання творів / редакція і вступне слово акад. С. Єфремова. Київ : ДВУ, 1927. Т. 4: Щоденні записки (Журнал). XL, 788 с.
26. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. Київ : Наукова думка, 2001. Т. 2. 782 с.
27. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 3: Драматичні твори. Повісті. 591 с.
28. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 5. 495 с.

Boron O. V. TARAS SHEVCHENKO'S NOVEL "VARNAK" (ENGL. *THE CONVICT*) AND VICTOR HUGO'S NOVEL "CLAUDE GUEUX" IN A TYPOLOGICAL COMPARISON

The degree of Shevchenko's awareness of the work of the French writer has been clarified. Contrary to the popular belief in the scientific literature, the author of the article argues that the Ukrainian poet could not read 'The Hunchback of Notre-Dame' because during his lifetime this novel had not yet been published in Russian because of censorship. Hugo's poem 'Soirée en mer' (1836) from the collection 'Vo voves intérieures' (1837) in a slightly abbreviated Russian translation by Nikolai Grekov, entitled 'Elegy' ('In the evening, when with you...'), published in the October issue of the magazine 'Otechestvennyye Zapiski' (engl. "Patriotic Notes") 'in 1839, with a great probability was added to the Shevchenko's readings, because the author of 'Kobzar' (engl. 'The bard'), as testified by Mykhaylo Maksymovych, read the actual issue.

At the suggestion of Ivan Dziuba, expressed in 1997 in the extensive investigation 'Taras Shevchenko and Victor Hugo', a typological comparison of Shevchenko's novel 'Varnak' (written approximately in 1853) with Hugo's novel ("povist" in Ukrainian literary critics) 'Claude Gueux', 1834. The French novel does not have any traces of the defining for the novel 'Varnak' motives of the 'noble robber' and the 'repentant sinner'. Claude Gueux is the accuser of society, not repenting of the murder; and the noble robbery in the novel is not mentioned at all. It is concluded that despite some common features in the novel 'Varnak' and the novel 'Claude Gueux', there is still a lack of strong arguments to put Hugo's novel in one typological series of works on robbery subject. Accordingly, the convergence of Shevchenko's story with this novel does not seem entirely well-grounded: the observed correspondences seem rather coincidental in the elaboration of a slightly similar, but in fact distant subject matter; moreover quite different in plot implementation in these works.

Key words: readings, analogies, similarities, typological coincidences, differences.